

**R. P. Fr. Ioannis Poncii, Corcagia-Hiberni, Ordinis Ff.
Minorvm, Sacræ Theologiæ Lectoris Ivbilati, Olim in
Collegio Romano S. Isidori Primarij Professoris;
Philosophiæ Ad Mentem Scoti Cvrsvs Integer**

Poncius, Joannes

Lugduni, 1659

Dispvatio XXI. De Demonstratione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95688](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95688)

præmissæ sint veræ, impossibile est quin sit vera conclusio, propterea syllogismus est regulatus per Dici de nullo: si autem facta tali resolutione, maior nō sit vera, iudicandū est syllogismos non regulari per illa principia, & cōsequenter illationē non valere, saltē vi formæ.

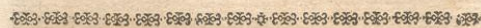
Ex quibus patet, quod hic syllogismus expositorius non inferat conclusionem formaliter: *Deus est Pater, Deus est Filius, ergo Filius est Pater*, quia non regulatur per *Dici de omni*, non enim est verum quod omne, quod est Deus, sit Pater. Et idem patet de hoc etiam syllogismo expositorio: Tyber fuit Romæ à centū annis, hæc aqua, quæ modo Romæ currit, est Tyber; ergo fuit Romæ à centum annis, quia si resoluatur maior in affirmatiuam vniuersalem, non erit vera, falsum enim est quod omne quod est Tyber fuit Romæ à centum annis.

DISPUTATIONES IN DVOS LIBROS.

DE POSTERIORI RESOLUTIONE.

IN his libris agit Philosophus de *Demonstratione*, quæ est perfectissimum quid ex omnibus, quæ per se in tota Logica tractantur; & quia ad nihil aliud deseruit Demonstratio, quam acquirendam scientiam, propterea communiter solet hic etiam agi de scientia tam actuali quam habituali.

DISPUTATIO XXI. DE DEMONSTRATIONE.

RIVS tractabimus de *Demonstratione*, quàm de scientia actuali, aut habitibus, quia id magis ad Logicam spectat.

QVÆSTIO I.

De Præcognitionibus & Præcognitis.

Omnis cognitio intellectiva sit ex præexistenti cognitione.

SUPpono omnem cognitionem intellectuam, siue sit doctrina, hoc est, notitia propria industria & labore inuēta; siue sit disciplina, hoc est notitia operis Magistri & præceptoris acquisita, ex præexistenti fieri cognitione: nam omnis notitia intellectiva aut est discursiva, & sic fit ex cognitione istarū præmissarum, ex quibus deducitur; aut est iudicativa sine discursu, & sic præsupponit apprehensionem extremorum, quæ iudicantur esse vel non esse connexa; aut denique est simplex apprehensio, & sic præsupponit aliquam cognitionem alicuius sensus externi, quia iuxta vulgatum axioma: *Nihil est in intellectu, quod non fuit in sensu*. Quia ergo per demonstrationem habetur notitia intellectiva, & quidem discursiva, quæ propterea debet præsupponere alias cognitiones, ex quibus fit; queritur quanam potissimum debeant præcognosci ante demonstrationem, & quales cognitiones debent haberi de illis, quæ præcognoscenda sunt. Quæ sane res magis intricata est, quam vilis, & propterea ab ea nos breuiter expediemus.

Non queritur autem de omnibus omnino rebus, quæ præcognosci debent; sed de iis, quarum cognitio per se necessaria est, & sufficeret, modo haberetur absque aliarum rerum cognitione: vnde patet hic non agi de præcognitione sensitiua siue sensus externi, siue interni; quia quamvis necessaria sit pro hoc statu, tamen non est sic necessaria, quin si haberentur aliæ cognitiones intellectuales sine ipsa, illæ solæ sufficerent.

CONCLUSIO

2. Dux sunt præcognitiones necessario præhabende antequam quis possit demonstrare probare conclusionem aliquam. Hæc est communis, & probatur, quia debet præcognoscere, quid sit subiectum, & quid prædicatum conclusionis; & vterius debet præcognoscere, an præmissæ sint veræ: ergo debet habere duas præcognitiones. Consequentia patet, quia cognitio, quæ cognoscit præmissas esse veras, est distincta à cognitione, quæ cognoscit quid sit subiectum, & quid prædicatum conclusionis. Probatur antecedens, quia si non intelligit quid sit subiectum, & quid prædicatum conclusionis, nunquam potest intelligere præmissas esse veras, & consequenter non potest assentiri illis, nam in vna ex præmissis poni debet prædicatum conclusionis, & in altera subiectum. *Sed in hoc non est difficultas*, sed vtrum debeant dari plures præcognitiones quam duæ: & ratio dubitandi est, quod etiam medius terminus debeat præcognosci; & vterius de ipso subiecto & prædicato conclusionis debeant haberi duæ præcognitiones: vnde, quandoquidem vterius debeant præmissæ cognosci, videntur requiri tres aut quatuor cognitiones.

Possit ad hoc responderi, in conclusione asseri duas, non vero negari plures, quæ vtrum dentur vel non dentur, parui est emolumenti cognoscere.

Possit etiam responderi, licet plures habendæ sint præcognitiones quam duæ, eas tamen reduci ad duas vniuersales, scilicet præcognitionem *an sit*, & ad præcognitionem *quid sit*: nulla enim videtur cognitio prærequisita proxime ad demonstrationem, quæ non sit cognitio *an sit* vel *quid sit* siue dentur plures cognitiones quam duæ, siue non dentur.

CONCLUSIO II.

3. Tria sunt præcognita, scilicet subiectum, ac prædicatum conclusionis, ac præmissæ. Hæc etiam est communis, & præcognita patet ex dictis, quia illud, de quo debet haberi præcognitio, est præcognitum.

Dices: etiam medium debet præcognosci. *Respondeo primo* hoc non esse contra conclusionem. *Respondeo secundo*, medium cognosci illa cognitione, qua cognoscitur quid sit subiectum, aut quid sit prædicatum conclusionis; vnde non est præcognitum distinctum à subiecto aut prædicato.

Dices: Duæ sunt præcognitiones, ergo duo tantum erunt præcognita. *Respondeo* negando consequentiam, quia possunt plura cognosci per cognitiones eiusdem rationis, vt etiam in proposito sit, nam cognitio, quæ haberi debet de subiecto conclusionis, est cognitio quid sit, & talis etiam est cognitio, quæ habetur de prædicato conclusionis.

Quæres quid intelligitur per præcognitiones *an sit*, & *quid sit*?

Respondeo per *an sit* intelligi illam cognitionem, qua intelligit quis præmissas esse veras, vel qua intelligit aliquid existere vel posse existere; per *quid sit* vero intelligitur illa cognitio, qua cognoscitur de re quid sit, siue distincte, vt importatur per definitionem, siue confuse, vt importatur per nomen.

QVÆSTIO II.

Quid sit Demonstratio.

4. DVobis modis definiuit Philosophus *Demonstrationem*, primo sic: *Demonstratio est syllogismus faciens scire*, quæ descriptio est desumpta ex fine demonstrationis, qui est generare scientiam; secundo sic: *Demonstratio est syllogismus constans præmissis veris primis, immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis*: quæ descriptio est materialis, ostendens qualis debet esse materia, ex qua confici debet demonstratio. Vtrique autem harum demonstrationis descriptionum est bona, quia omni, & soli conuenit; sed posterior magis deseruit ad cognoscendum, quomodo debeat confici; & propterea latius explicari solet.

Præmissæ
demonstra-
tionis de-
bent esse
veræ.

Itaque primò dicitur, quod præmissæ demon-
strationis debeant esse veræ, quia licet ex falsis possit sequi
verum aliquando, tamē nunquā propositio falsa potest
esse causa veritatis propositionis veræ; unde cum in de-
monstratione à priori, qualis hic definitur, cognosca-
tur veritas conclusionis propter causam expressam in
præmissis, non potest fieri, ut præmissæ demonst-
rationis sint falsæ: debent ergo esse veræ. Tunc autem præ-
missæ obiectivæ sunt veræ; quando vel, si sunt affirma-
tivæ, prædicata eorum habent connexionem cum sub-
iecto, vel, si sunt negativæ, prædicata non habent
talem connexionem: præmissæ verò formales tunc
erunt veræ, quando sunt conformes suis obiectis.

Itē primæ
res & im-
mediatæ.

5. Secundò dicitur quod debeant esse primæ, & im-
mediatæ, (per quas duas particulas idem significatur, quid-
quid dicant aliqui alij) hoc est, debent esse indemon-
strabiles à priori, & hoc vel formaliter, vel virtualiter:
formaliter aliqua propositio est indemonstrabilis à
priori, quando re vera non possunt dari alia propo-
sitiones, quibus à priori demonstretur: & sic hæc propo-
sicio est prima & immediata: homo est animal rationa-
le; & hæc animal rationale est risibile, ex suppositione
quod risibilitas sit passio immediata fluens à rationalitate.
Virtualiter verò aliqua propositio est indemonstra-
bilis à priori, quādo re vera potest demonstrari per alias
propositiones, sed quis eā actu demonstravit, & recor-
datur se eam demonstrasse? Quod autem utraque hæc
indemonstrabilitas sufficiat, patet ex Philosopho 1.
Topic. ubi describens demonstrationē ait eam esse ex pri-
mis, veris, aut ex ijs quæ deducuntur ex primis & veris.

Itē prio-
res & no-
tiores.

Tertiò dicitur quod debeant esse priores & notiores
conclusioni; priores quidem, quia ex ijs procedimus
ad conclusionem; notiores verò, quia dependent
à notitia eorum devenimus ad notitiam conclusionis
ita, ut non possimus scire conclusionem; nisi ijs cog-
nitis, possimus verò eas cognoscere, quamvis nescire-
mus conclusionem; quotiescumque autem aliquid ne-
quit cognosci, nisi aliud cognoscatur, aliud vero potest
cognosci sine ipso, certum est illud aliud esse notius ip-
so, quia est facilius cognoscibile: idem autem est hic
aliquid esse notius ac facilius noscibile, vel tale, quod
prius potest ac debet cognosci.

Propter
quod vnu-
quodque
tale, &
illud ma-
gis.

Philosophus probavit hanc conditionem vulgari illo
axioma: Propter quod unumquodque tale, & illud ma-
gis: ergo cum propter præmissas conclusio si nota, ipsæ
debeant esse magis notæ.

6. Sed cōtra istud axioma obijci potest, quod Filius sit ho-
mo propter Patrem, & tamen non propterea Pater est
magis homo, quam Filius: similiter homo sit ebrius
propter vinum, & tamen vinum non est magis ebriū.
Deinde homo moritur propter infirmitatem, & tamen
ipsa infirmitas non moritur magis: denique Petrus est
homo propterea quod sit animal rationale, & est cor-
ruptibilis propter materiam, & tamē animal rationale
nō est magis homo, neque materia est magis corrupti-
bilis quā homo: ergo non videtur illud axioma valere.

Respondet illud non habere locum, nisi occurrenti-
bus quibusdam conditionibus, quarum prima est, quod
illa ratio, quæ dicitur magis convenire vni, quam al-
teri, conveniat utrique, & defectu huius non currit
axioma in illis exemplis de ebrietate, & infirmitate, &
materia prima. Secunda conditio est, ut illa ratio susci-
piat magis, & minus, & defectu huius non currit in ex-
emplo de homine. Tertia conditio est, ut illa ratio, quæ
dicitur magis convenire, non sit eadem numero, quæ
convenit alteri, & defectu huius non sequitur: homo
est risibilis propter rationale: ergo rationale est magis
risibile, quia eadem numero risibilitas convenit utriq;

7. Dices: aliquod calidum posset tātum caloris in alio
producere, quantum ipsummet haberet, & in tali casu
propter ipsum, illud aliud esset calidum, & tamen ipsum
non esset magis calidū, sed æquē calidum, non obstante
quod esse calidum susceperet magis & minus; & quod
utriq; competere; & quod non esset idem numero cal-
or in utroq;. Propter hoc existimo addendam quartam

conditionem, quæ tamen communiter non additur, ni-
mirum quod illud, quod dicitur magis tale, non com-
municet illam formam, secundum quam dicitur tale,
alteri in eodem gradu, quo sibi communicatur.

Possit tamen breviter dici quod Philosophus non
intellexerit suum axioma, nisi in illa materia determi-
nata, de qua illud protulit, ita, ut tantum intellexerit per
illud, quod propter quod unumquodque est tale, id est
notum, & illud magis tale, id est magis notum: quo qui-
dem sensu est verissimum, quia, ut dixi, illud dicitur
notius alio, quod prius cognoscitur, & minori cum de-
pendentiā; illud autem, propter quod cognitum aliud
est notum, prius cognoscitur, & minori cum dependen-
tiā, & propterea debet esse notius.

Ex quo sequitur quod præmissæ sint etiam eviden-
tiores conclusioni, quia illud est magis evidens, quod
magis apparet; illud autem magis apparet, quod minus
requirit, ut appareat, & illud minus requirit ut appareat,
quod minus dependet ut appareat; cum ergo conclusio
dependeat à præmissis, ut appareat, non est contra, sequi-
tur præmissas esse evidētiores.

Præmissæ
sunt evi-
dētiores
conclu-
sionibus.

Dices: hinc sequeretur quod, quo magis esset aliqua
conclusio remota à principiis, eo minus esset evidens,
& nota, & consequenter quod esset aliqua conclusio,
quæ nullam haberet evidentiā.

Respondet concedendo sequelam, & negando conse-
quentiam, quia licet vltima conclusio haberet minorem,
haberet tamen aliquā: quod si daretur aliqua conclusio,
ante quam essent infinitæ conclusiones demonstrandæ,
profecto nisi esset aliquis intellectus, qui posset demō-
strare omnes illas conclusiones, nihil prorsus haberet
evidentiæ: sed casus est impossibilis, ut fateri debent
omnes: eo tamen admissio concedendum esset primam
conclusionē infinites excedere in evidentiā illam aliam
conclusionem, nec de hoc dubitari potest in hoc sensu.

8. Quæres, utrum sint etiam certiores & veriores?

Respondet negativè, non quod existimem vnam propo-
sitionem non posse esse certiorē altera, quia secundum
communem Theologorum opinionem propositio credi-
ta ob fidem divinam est certior, quam propositio sci-
ta lumine naturali. Cuius ratio est (ut omittam autho-
ritates, quæ citari solent in materia de Fide) quod illa
propositio sit certior & verior, cuius certitudo & veri-
tas dependet à principio magis infallibili, quam prin-
cipium, à quo dependet veritas alterius: cum ergo veri-
tas divina reveletur, quæ est principium, cui innititur
propositio fidei, ut talis, magis sit indefectibilis, quia infi-
nita, quā principium naturale quod non est infinitum,
sequitur propositionem de fide esse magis certam
& veram, quam propositio aliquam lumine naturali nota.

Præmissæ
non sunt
certiores
nec verio-
res conclu-
sione.

Ratio ergo quæ me movet ad respondendum quæsi-
to hoc modo, est, quod conclusio, ut talis, non sit mi-
nus necessariæ connexionis, quam præmissæ, nec inni-
tatur aliis principiis quam ipsæmet præmissis; & pro-
pterea non video, cur non esset tam vera ac certa, ac
ipsæmet præmissæ sunt.

Ex conditionibus requisitis ad præmissas demonstra-
tiones restat vltima, nimirum quod debeant esse cau-
sæ conclusionis: quam sequenti quæstione examinabi-
mus.

Advertendum autem hic, quod veritas actus potest
considerari dupliciter, primò ut dicit conformitatem ad
obiectum materiale terminativum; & sic considerata
veritate, unus actus non potest esse verior altero: alio
modo, ut dicit ordinem ad obiectum formale, seu ad mo-
dum, quo habetur, seu principia quibus innititur; & sic
unus actus potest esse verior altero, si innititur veriori-
bus principiis aut certioribus.

QVÆSTIO III.

Quomodo præmissæ debeant esse causæ conclusionis.

9. Non quæritur utrum præmissæ sint causæ deter-
minantes intellectum ad assensum conclusionis,
nec in quo genere causæ eum determinent, quia de hoc
actum est præcedenti disputatione: sed utrum præmissæ
sint causæ, quare à parte rei conclusio sit vera, & si sint,
utrum

utrum

utrum sint actualis causa an virtualis; per se, an per accidens, particularis, an vniuersalis. Pro quo aduertendum est, quid intelligatur per huiusmodi causas. Itaque per

Quid causam actualem intelligitur, quæ vere & realiter per influxum physicum efficitur aut causatur, ut prædicatum conclusionis inest subiecto eius, taliter ut possit de ipso prædicari.

Quid virtualis. Sic Sol est causa lucis, ignis caloris. Per causam virtualem intelligitur causa, quæ per influxum realem non causat talem connexionem inter prædicatum & subiectum conclusionis, licet reuera ab ipso procedat, ut sit talis conexio taliter, ut si ipsum non esset, non esset etiam talis conexio. Sic rationale dicitur causa risibilitatis, essentia diuina causa intellectus & voluntatis dilataris, essentia diuina causa intellectus & voluntatis dilataris.

Quid causa per se. Per causam per se intelligitur illa causa, quæ ex se ordinatur ad aliquem effectum; per causam vero per accidens intelligitur, quæ ex se non ordinatur ad effectum & tamen vel coniungitur casu aliquo cum causa per se respiciente illum effectum, & sic Rhetor dicitur ædificator, vel effectus, cuius dicitur esse causa per accidens, coniungitur casu aliquo cum effectu per se talis causæ, & sic fodiens terram dicitur causa inuentionis thesauri.

Quid causa per se vniuersalis. Causa per se diuiditur in vniuersalem & Particularem. Vniuersalis est, quæ per se quidem respicit effectum, sed non magis respicit vnum, quam alterum ex se, nisi determinetur aliunde. Sic Deus & Sol dicuntur causæ vniuersales rerum sublunarium communiter, quas iuxta

Quid particularis. exigentiam causarum particularium efficiunt, nunc has nunc illas. Causa particularis est, quæ est determinata ad quosdam effectus speciales ex natura sua, ut ignis ad calorem & ignem, aqua ad aquam & frigus; & huiusmodi causa particularis est duplex, proxima, à qua res proxime & immediate dependet, ut se habet rationalitas ad risibilitatem; & remota, à qua non dependet res nisi remote & mediate, ut se habet animal ad risibilitatem. Rursus causa proxima & remota potest esse conuertibilis cum effectu, nam quædam potest esse conuertibilis cum effectu, ita scilicet, ut nec effectus possit esse sine ipsa, nec ipsa sine effectu, & sic se habet rationalitas ad risibilitatem, admiratiuitatem, & ceteras hominis proprietates; quædam etiam potest non esse conuertibilis cum effectu, & taliter se habet animal ad risibilitatem; quandoquidem licet risibilitas nequeat esse sine animalitate, potest tamen animalitas esse sine risibilitate.

CONCLUSIO I.

Præmissæ 10. Præmissæ demonstrationis propter quid, seu à priori, quæ demonstrantur à priori, debent esse causæ conclusionis non solum in cognoscendo ita scilicet, ut determinent intellectum ad cognoscendum quod conclusio sit vera; sed etiam in essendo, ita scilicet, ut in illis exprimaturs causa, ratione cuius à parte rei sit conexio inter prædicatum & subiectum conclusionis. Hæc est communis, & probatur, quia alio modo præmissæ debent esse causæ conclusionis in demonstratione à priori, ac in demonstratione à posteriori. Sed in hac sunt causæ conclusionis in cognoscendo: ergo in illa debent esse in essendo.

Confirmatur, quia ideo dicitur demonstratio à priori esse talis, quia in ea conclusio cognoscitur propter causam ipsius in essendo, nam alias non magis esset propter quid, quam demonstratio à posteriori.

CONCLUSIO II.

11. Ad veram demonstrationem à priori sufficit, quod præmissæ sint causæ virtuales conclusionis in essendo. Hæc est etiam communis, & probatur, quia in Metaphysica habetur vera scientia à priori de ente, quod sit vnum verum, & bonum, & tamen præmissæ, quibus mediante habetur talis scientia, non sunt causæ actuales, sed tantum virtuales. Similiter demonstratio, quæ demonstraretur de homine per rationale, quod esset risibile, & de corpore naturali, quod esset mobile propter naturalitatem, esset vera demonstratio, & tamen neque rationalitas est causa actualis risibilitatis, nec naturalitas mobilitatis, quandoquidem risibilitas idèrificetur rationalitati, & mobilitas naturalitati corporis.

Obijciat: Per demonstrationem à priori scitur conclusio

proprie: ergo per causam propriam, & consequenter per actualem, quia virtualis causa non est proprie dicta causa.

Respondetur distinguendo consequens per causam propriam realiter influentem, nego consequentiam; per causam propriam, à qua aliquo modo emanat, & ratione cuius extrema conclusionis habent connexionem, concedo, & nego secundam consequentiam; & similiter distinguo eius probationem.

CONCLUSIO III.

12. Non sufficit ad demonstrationem causæ per accidens. Hæc est communis, & patet quia demonstratio debet ostenderem per causam, per quam sit ita, ut non contingat aliter fieri: saltem naturaliter: sed talis non est causa per accidens, ut patet.

Confirmatur, quia causa, per quam demonstratur effectus à priori, potest per talem effectum à posteriori demonstrari: sed causa per accidens non potest sic demonstrari per effectum, nec enim aut ex ædificatione potest colligi, quod quis sit Rhetor, aut ex inuentione thesauri, quod quis foderit.

CONCLUSIO V.

13. Nec causa vniuersalis nec causa particularis non conuertibilis sufficit ad demonstrationem à priori, sed requiritur causa particularis conuertibilis. Hæc quoque communis est, & probatur prima pars, quia ut demonstretur aliquid proprie, debet assignari talis causa, quæ quietet intellectum: sed causa vniuersalis non quietat, nullus enim intellectus quietaretur, si interroganti cur nasceretur monstrum, assignaretur pro causa influxus Dei aut Solis. Probatur secunda pars, quia per demonstrationem ostenditur causa specialis, unde provenit conexio prædicati & subiecti conclusionis: causa autem remota non est talis, quandoquidem possit esse sine effectu. Verum quidem est, quod posset demonstrari absentia alicuius effectus ob absentiam talis causæ remotæ, euidenter enim sequitur, quod lapis non sit risibilis, ex eo, quod nihil sit risibile nisi animal, & quod lapis non sit animal; sed hic loquimur de demonstratione positiva non negatiua. Ex his sequitur manifeste tertia pars.

Aduertendum tamen primo, causas vniuersales habere posse aliquos effectus particulares, ad quos ex se determinantur, & qui propterea possunt per ipsas demonstrari; sed respectu horum non se habent, ut causæ vniuersales, sed ut particulares.

Aduertendum secundo, posse effectum esse conuertibilem cum causa dupliciter, primo simpliciter & sine hypothese, ut quando neutrum posset esse sine altero vilo modo. Secundò ex hypothese, & secundum quid, quando scilicet effectus posset esse sine causa, quia scilicet alia causa producere ipsum posset, quæ tamen causa non esset præsens, ut posset ipsum actu producere, aut si esset, non veller ipsum producere, & per causam cum qua esset conuertibilis hoc modo, posset demonstrari, si ostenderetur euidenter, quod alia causa non produceret ipsum.

13. Præter has condiciones demonstrationis Philosophus 1. Post. cap. 4. ait demonstrationem à se definitam debere constare præmissis necessariis, & subiungit propositionem, ut esset necessaria sufficienter, debere esse de omni, per se, & de vniuersali; quæ tres condiciones ad maiorem demonstrationis notitiam explicandæ sunt. Itaque propositio de omni est illa, cuius prædicatum non est (inquit Philosophus) in aliquo quidem sic, in aliquo vero non; neque aliquando sic, aliquando non; id est, cuius prædicatum inest omni subiecto & semper, ut risibilitas competit homini. Requiritur ergo ad propositionem de omni duplex vniuersalitas, vna ex parte subiecti, quia scilicet omni subiecto tali debet competere; & altera ex parte temporis, quia debet competere ipsi omni tempore. Hæc tamē vniuersalitas temporis est triplex; quædam, quando prædicatum competit subiecto omni omnino tempore, & talem vniuersalitatem habet hæc propositio: homo est risibilis; quædam, quando competit ipsi sæpe in ali

non sufficit ut sint causæ per accidens.

Debet esse causæ conuertibilis.

Posset aliter quando demonstrari effectus per causam non conuertibilem.

Quid est propositio de omni.

Ad eam duplex vniuersalitas requiritur.

in aliquo determinato tempore, & talem vniuersalitatē habet hæc propositio: Luna eclipsatur: quædam denique, quando competit ipsi semper statuto aliquo tempore, nisi causa aliqua naturalis impediatur, quæ ut plurimum impedire non solet: huiusmodi vniuersalitatē habet hæc propositio: tempus est pluuiosum in hyeme, & calidum in æstate; senes sunt cani.

Quantum ad secundam conditionem, propositio per se potest esse quadrupliciter: Primo, cum prædicatum est de essentia subiecti, ut cum dicitur, homo est ens: homo est animal, homo est rationalis. *Secundo*, quando prædicatum non est de essentia subiecti, sed ab eius essentia emanat & profuit necessariò, ut cum dicitur, homo est risibilis, admiratiuus, &c. *Tertio*, quando prædicatur existentia de aliquo, quod non est natum inherere alteri, ut cum dicitur: homo est, substantia est existens. *Quarto*, quando prædicatur effectus de sua per se causa ut cum dicitur, iugulatus interit, lapidatus male habuit. Ex his autem quatuor modis, quibus propositio potest dici per se, soli duo primi modi sufficiunt ad necessitatem requisitam in præmissis demonstrationis: nam certum est, quod sit omnino contingens ut homo existat, & quod propterea propositio id asserens non sit necessaria; vnde rejicitur tertius modus. Deinde effectus & causa sæpe non conuertuntur, & propterea in propositionibus tertij modi non esset sufficiens necessitas: potest enim aliquis interire, qui non sit iugulatus, & potest etiam aliquis lapidari, & non male se habere.

Quantum denique ad tertiam conditionem, propositio tum est de vniuersali, quando prædicatum conuenit omni subiecto per se primo, aut secundo modo, & secundum quod ipsum; vnde hæc propositio non est de vniuersali: homo vigilat, quia non competit omni; neque hæc: homo est coloratus, quia licet id competat omni homini, non tamen per se; nec denique hæc: homo est sensitiuus, quia licet competat id per se omni homini, non tamen secundum quod ipse, id est, secundum quod homo, quia aliquid est sensitiuum, quod non est homo; hæc autem propositio est de vniuersali: homo est rationalis, homo est risibilis. Potissima autem via ad colligendum, quod prædicatum non conueniat subiecto, secundum quod ipsum est, si reperiamus quod conueniat alteri à subiecto, aut si reperiamus quod non sit conuertibile cum ipso.

QVÆSTIO IV.

De speciebus Demonstrationis ut sic, & de medio eiusdem.

Communiter diuiditur Demonstratio in Demonstrationem propter quid, & in demonstrationem quia & per demonstrationem propter quid intelligitur illa, in qua scitur conclusio propter causam proximam & adæquatam, à qua provenit, quod extrema eius sint cònexa: per demonstrationem verò quia intelligitur illa, per quam sciretur quidem certò, & infallibiliter conclusio esse vera, non tamen cognosceretur causa proxima & adæquata veritatis eius: sed vel à posteriori procedit, hoc est ab effectu, vel à causa aliqua remota, ut cum ostenderetur, quod lapis non esset risibilis ex eo, quod non esset animal. Quidam autem antiqui negant huiusmodi demonstrationem, quia Philosophus enumeratis conditionibus requisitis ad demonstrationem propter quid & à priori, primo Post. tex. 9. ait: *Sine his syllogismus quidem erit; demonstratio autem non erit, non enim faciet scientiam.* Verum manifestum est, quod ibi loquatur de demonstratione & scientia perfectissima, & per hoc horum authorum fundamentum corrumpit.

CONCLUSIO.

Demonstratio quia, est vera demonstratio, & demonstratio ut sic, adæquate diuiditur in eam, & demonstrationem propter quid. Hæc est communis & probatur prima pars tum autoritate Philosophi id expresse fatentis primo Post. tex. 95. & 96. tum etiam quia per demonstrationem nihil aliud intelligimus quam orationem, in qua ex præmissis certis, & evidentibus deducitur conclusio certa & euidens: sed manifestum est demonstrationem, in qua ex effectu colligeretur causa, posse esse talem, verbi gratia hanc: omne risibile est rationale, omnis homo est risibi-

lis: ergo omnis homo est rationalis; & hanc nullum ens est risibile, quod non est animal: nullus lapis est animal ergo nullus lapis est risibilis, ergo demonstratio quia est demonstratio.

Confirmatur: notitia habita per talem syllogismum est scientia, quia est cognitio discursiua euidens, & certa opposita opinioni, & fidei: ergo syllogismus ille est demonstratio: probatur consequentia, quia demonstratio ut sic est syllogismus faciens scire.

Probatur secunda pars, quia non potest dari vlla demonstratio, in qua non demonstretur conclusio per causam proximam, & adæquatam eius, vel sine tali causa, si primum fiat, erit demonstratio propter quid; si secundum, erit demonstratio quia: ergo adæquate diuiditur demonstratio ut sic in vtramque.

Si autem quærat, quomodo distinguantur. *Respondet* quod ex parte forma non necessario distinguantur, quia possunt fieri in eodem modo, & figura, verbi gratia in *Barbara* aut *Celarent*: ex parte tamen materiæ distinguuntur specie, quia vna est essentialiter nata generare perfectissimam scientiam, altera non sic.

Aduertendum autem, ut descendamus ad secundam partem quæstionis, demonstrationem propter quid esse multiplicem: nam quædam est, in qua demonstratur proprietas de subiecto, à quo emanat, & sane hæc demonstratio est potissima, & præcipua demonstratio; quædam autem in qua demonstratur aliquid aliud de subiecto, quod non sit proprietas eius. Rursus quædam est in qua probatur effectus simpliciter conuertibilis, id est, qui nequit esse vllò modo sine causa per quam demonstratur; & quædam in qua Demonstratur effectus, qui licet simpliciter posset reperiri sine illa causa, naturaliter tamen non potest.

CONCLUSIO II.

17. Medium in demonstratione potissima debet esse, vel definitio subiecti, vel aliquid demonstratum, per illam tantum per medium. Hæc est Doctoris multis locis & probatur, quia passio non potest demonstrari per aliam causam à priori, nisi per illam definitionem: ergo quandoquidem in demonstratione potissima demonstratur passio, non potest aliud esse medium talis demonstrationis, quam definitio subiecti: & certe hinc fit, ut quoties dubitatur vtrum aliqua proprietas competat alicui rei, recurratur ad eius definitionem; & non ob aliam causam tradidit Philosophus præcepta de definitione, quam quia est medium demonstrationis potissimæ.

Dices, passionis definitionem sufficere ad probandum ipsam de subiecto; verbi gratia aptitudo ad ridendum, quæ est definitio risibilitatis, potest esse medium ad probandum, quod risibilitas conueniat homini.

Respondet hoc negando, quia causa, cur risibilitas conueniat homini, non est quod sit aptitudo ad ridendum, sed quod homo sit animal rationale.

Confirmatur conclusio, quia demonstratio potissima est, quæ generat perfectissimam scientiam, quæ non potest aliter vlla ratione se habere: sed nulla demonstratio potest hoc præstare, nisi illa cuius medium sit definitio subiecti, ut patet discurrendo per omnes demonstrationes, quæ ab aduersariis assignari possunt, in quibus non ponitur definitio subiecti pro medio.

Ex hoc patet, non posse per omnia causatum genera demonstrari conclusio vlla demonstratione potissima, nisi quatenus posset definitio subiecti habere rationem omnium istarum causarum, prout aliqui asserunt dicentes, quod habeat rationem causæ materialis, quatenus est quæ recipit in se ipsam passionem: formalis, quatenus est ratio formalis, ob quam competit subiecto, habere talem proprietatem; efficientis, quatenus est principium à quo emanat proprietates, finalis denique, quatenus ad complementum eius ordinatur proprietates illa.

Dices, posse demonstrari de homine per finem extrinsecum eius, nempe per beatitudinem, & per hoc quod habeat intellectum, & voluntatem, quod sit potens elicere actus liberos.

Respondet, quod non per demonstrationem potissimam, nisi

Quadrupliciter potest esse per se.

Quando propositio est de vniuersali.

Quomodo distinguuntur demonstratio quia & propter quid.

Multiplex demonstratio propter quid.

nisi quatenus prius demonstraretur per suam definitionem tanquam per medium quod haberet intellectum & voluntatem, aut quod esset ordinabilis ad beatitudinem nam quod habeat intellectum, & voluntatem, aut quod sit ordinabilis ad beatitudinem, est demonstrabile de ipso per suam definitionem à priori, & consequenter non sunt præmissæ sufficientes ad demonstrationem, ut patet ex dictis qu. 2.

18. *Obijcies ex Zabarella*: demonstrationes, quibus ostenditur eclipsim inesse Lunæ ob interpositionem terræ inter eam, & Solem & tonitru inesse nubi propter extinctionem ignis, & folia arborum cadere propter humoris congelationem, esse propriissimas, & perfectissimas demonstrationes, & tamen in iis non demonstratur propria passio per definitionem subiecti. Probatur maior, quia Philosophus illis demonstrationibus accommodat omnia præcepta demonstrationis potissimæ à se definitæ: ergo sunt tales demonstrationes.

Respondeo negando maiorem: quia scientia, quæ habetur de conclusionibus prædictorum discursuum, non est simpliciter necessaria, neque propositiones ex quibus cōficiuntur, sunt simpliciter necessariae, quia sine dubio posset Luna eclipsari, quamvis terra non interponeretur, & posset etiam non eclipsari, quāvis interponeretur terra de potentia absoluta: posset etiam folia arborum cadere non congelato humore, & eo congelato non cadere; similiterque dicendum de tonitru in nube, & de omnibus similibus. Philosophus autem accommodavit iis præcepta demonstrationis potissimæ, non quasi essent tales, sed quod quemadmodum in iis discursibus ostendebatur effectus per causam: (ut communiter reputabatur, & forte etiam verum est naturaliter loquendo) ita in demonstratione potissimæ medium erat causa effectus demonstrati in ea; licet esset maximum discrimen, quia in demonstratione illa de eclipsi, & reliquis illis, medium erat causa extrinseca, & non simpliciter cōuertibilis; in demonstratione verò potissimæ medium esse deberet causa intrinseca, & simpliciter cōuertibilis. Si quis tamen vellet per demonstrationem potissimā accipere illam, in qua ostenderetur effectus per causam cōuertibilem siue simpliciter, siue naturaliter tantum, sine dubio prædicti discursus essent demonstrationes potissimæ. Sed certè in questione de nomine peiorem partem haberet, ut ex tractatu de Scientia magis cōstabit, licet de tali questione non sit malum curandum.

De medio demonstrationis quia, sufficit advertere, quod si effectus ille, quo mediante probatur causa, vel causa remota, ex cuius carentia ostenditur effectus: ille autem effectus debet esse talis, ut non possit esse simpliciter, quin sit talis causa, siue causa possit esse sine effectū, siue non.

QVÆSTIO V.

Verum datur regressus demonstratiuus.

Regressus demonstratiuus est processus, in quo id, quod fuit demonstratum in vna demonstratione, sumitur pro principio ad probandum aliquam ex præmissis quibus ipsummet erat demonstratum, ut si quis postquam demonstrauit omnem hominem esse rationalem, quia omnis homo est risibilis, postea vellet demonstrare omnem hominem esse risibilem, quia omnis homo est rationalis.

CONCLUSIO.

19. *Huiusmodi regressus valet & utilis est scientiis, quoties habetur sufficiens cognitio de præmissis prima demonstrationis independentem à secunda demonstratione, quoties autem non datur talis cognitio, non valet.*

Hæc in terminis est nullius, quod sciam; probatur tamen quoad primam partem, quia in tali casu conclusio prioris demonstrationis est certa & euidēs intellectui: ergo potest esse præmissa sufficiens ad demonstrandam quācumque conclusionem, quæ sequitur ad ipsam: sed vna ex præmissis sequitur necessariò, & infallibiliter ad ipsam: ergo vna ex illis præmissis potest demonstrari per ipsam,

& consequenter dari potest regressus demonstratiuus in tali casu. Quod autem sit utilis patet, quia vtile est cognoscere demonstratiue conclusionem quācumque via.

Probatur conclusio, quoad secundam partem, quia non potest haberi prima demonstratio sine præmissis notis; sed si non essent notæ præmissæ independentem à secunda demonstratione, non essent sufficienter notæ: ergo non posset haberi prima demonstratio, & consequenter implicat fieri regressum demonstratiuum in tali casu.

20. *Obijcies contram primam partem*: præmissæ demonstrationis primæ sunt notæ euidenter, & certitudinaliter intellectui ante secundam demonstrationem: ergo superflue demonstraretur per secundam demonstrationem.

Confirmatur, quia sunt notiores, quàm conclusio demonstrata: ergo conclusio demonstrata non potest esse principium ad demonstrandam ullam ex ipsis. Probatur consequentia, quia ut esset principium, deberet esse notius, & consequenter notius & ignotius, quod est absurdum.

Respondeo negando consequentiam: nam quo plures habemus vias ad cognoscendum aliquid, eo melius.

Ad confirmationem aliqui respondent præmissas posse esse notiores conclusionem demonstrata in vno genere, & ignotiores in alio genere, ac propterea in illo alio genere eas posse demonstrari per conclusionem: si autem queratur in quo genere sunt notiores, & in quo ignotiores, dicunt quod possunt esse notiores natura, & ignotiores quoad nos, verbi gratia in hac demonstratione: omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo risibilis. præmissæ sunt natura sua notiores quàm conclusio, conclusio vero notior quoad nos, quia ex risibilitate colligimus rationalitatem. Vnde non est mirum quod per rationalitatem possit probari risibilitas, & e contra per risibilitatem rationalitas.

21. *Verum hæc solutio*, quamvis sit communis, & propter eam multi teneant oppositū secundæ partis conclusionis, non videtur subsistere: nam non sufficit, ut aliquid sit principium demonstrationis, quod sit notius conclusionem natura, sed debet esse notius demonstranti, alias nunquam demonstrabit. ut enim assentiri conclusioni demonstrationis, debet assentiri præmissis: quomodo autem potest assentiri præmissæ, si quoad ipsum non sit nota? Itaque existimo esse omnino impossibile regressum demonstratiuum, siue in eodem, siue in diuerso genere causæ, nisi iuxta limitationem conclusionis.

Alij respondent quod præmissæ demonstrationis à priori sint notiores quoad cognitionem distinctam quàm conclusio; hæc vero quoad cognitionem confusam potest esse notior quàm præmissæ; & consequenter ad demonstrandam aliquam ex præmissis illis potest assumi conclusio, ut cognita cognitione confusa, & ad demonstrandam conclusionem, seu ad faciendum quod intellectus habeat cognitionem distinctam de ea, potest assumi præmissa antea per ipsam demonstrata.

Hæc solutio quamvis vera esset, non præiudicaret conclusioni, quia supponit cognitionem sufficientem haberi de præmissis primæ demonstrationis independentem à secunda demonstratione, quod est intentū conclusionis. Sed reuera tamen ex alio capite videtur valde difficilis: nam asserit cognitionem confusam præmissæ sufficere posse ad causandam cognitionem distinctam, conclusionis, quod videtur fieri non posse. Deinde cognitio illa distincta, quæ haberetur de conclusione per cognitionem confusam præmissæ, non posset assumi ad generandam cognitionem distinctam præmissæ, quandoquidē alias cognitio confusa præmissæ concurreret ad causandam cognitionem distinctam eiusdem præmissæ. Rursus valde difficulter declarari potest, quomodo præmissæ demonstrationis possunt confuse cognosci, quandoquidem debeant esse propositiones per se notæ.

Sed vt res ipsa melius adhuc appareat, examinemus eam in exemplo demonstrationis, quæ aliquis velit demonstrare à priori hanc conclusionem: Luna eclipsari potest, hoc modo: potest eclipsari, si potest interponi terra inter ipsam, & Solē sic, ut illuminari non possit à Solē.

Regressus demonstratiuus quando valet, & quando non.

Sole; sed potest sic interponi terra: ergo potest eclipsari. Si cognitio habita de hac conclusione sit distincta, vel est distincta quatenus termini ipsius apprehenduntur clare, vel quatenus cognoscitur certo per eam, quod conclusio sit vera, vel quatenus non solum cognoscitur esse vera, sed cognoscitur causa cur sit vera. Si quatenus termini apprehenduntur clare, & cognoscitur certo veritas conclusionis, certe præmissæ etiam sunt cognitæ distincte & non confuse, quia tam bene apprehenduntur termini earum, & tam certo cognoscuntur esse veræ; si quatenus cognoscitur causa veritatis, ergo non potest haberi illa cognitio absque cognitione illa præmissarum, quibus mediantibus cognoscitur illa causa. Tunc sic, quando illa sic cognita assumeretur ad probandam præmissam, verbi gratia ad probandum quod possit poni terra inter Lunam & Solem, haberetur cognitio confusa de illa propositione, & cognitio, distincta: confusa quidem, quia haberetur illa cognitio quæ requirebatur ad cognitionem illius conclusionis: Luna potest eclipsari; distincta vero, quia haberetur cognitio altera habita per cognitionem illâ distinctam.

Itaque respondeo aliter distinguendo consequens; ut demonstrata, concedo: ut cognita alio modo quam per illam præmissam quam demonstrat, nego consequentiam; & concessa probatione eius, distinguo ultimum consequens: esset notius & ignotius secundum diversas cognitiones, concedo; secundum cognitiones eiusdem rationis, nego. Præmissæ ergo primæ demonstrationis essent notiores conclusionis, quatenus conclusio non cognoscitur nisi per illas; quatenus vero cognosceretur aliunde, & propter eam sic cognitam cognosceretur præmissæ, esset notior præmissis.

Hic autem obiter advertendum, regressum demonstrationum in hoc distingui à circulo inutili, quem à veteribus aliquibus admissum Philosophus reprobatur, quod in circulo non supponatur alia cognitio de aliqua ex præmissis primæ demonstrationis, quam quæ habetur per secundam, & quod non supponatur alia cognitio de præmissa aliqua secundæ demonstrationis, quæ quæ habetur per primam; in regressu autem demonstratio non ita fiat, ut patet ex conclusione, & dictis.

DISPUTATIO XXII.

DE SCIENTIA.

Otum artificium Logicum, de quo in præcedentibus disputationibus, ad nihil aliud deseruit quam ad acquirendam scientiam & opinionem absque periculo erroris: quare non erit abs re hic de ipsamet scientia tam habituali quam actuali agere; & pauca etiam de opinione addere, nec non & fide, propter similitudinem, quam habet cum scientia & opinione.

QVÆSTIO I.

Quid sit, & utrum detur de nouo scientia.

1. **T**Res difficultates comprehendit hæc quæstio: prima est de natura scientiæ; secunda de existentia eius, & tertia de noua acquisitione ipsius.

Pro resolutione primæ difficultatis advertendum est ex Doctore in 3. diff. 14. q. 1. scientiæ nomen latissime patere, & plures habere significationes diuersissimas: Primò enim capitur pro quocunque actu, quo quis iudicat propositionem aliquam esse veram vel falsam, siue actus ille sit discursiuus, siue non discursiuus, siue certus, siue incertus, siue obscurus, siue euidens, & hoc modo dicimur scire quæ opinamur & credimus. Secundò capitur pro solis & omnibus cognitionibus certis & euidenter, & sic actus fidei & opinionis non sunt scientiæ; bene tamè cognitiones primorum principiorum, & conclusionum ex

illis deductarum. Tertiò pro noticia discursiua certa & euidenti, siue sit discursiua à priori, siue à posteriori, & sic actus, quibus assentimur primis principiis, non sunt scientiæ, bene tamen actus, quibus assentimur conclusioni demonstrationis tam quia, quam propter quid. Quarto denique accipitur strictissime pro sola noticia discursiua certa & euidenti habita per demonstrationem propter quid & à priori.

Ex quibus ipsis explicationibus scientiæ secundum varias eius acceptiones, patet etiam quid sit scientia, in quacunque ex illis acceptionibus; & solum dubitari poterit, in qua acceptione ex illis accipitur scientia, prout definita est à Philosopho 1. *Post. tex. 5.* & an definitio ibi ab ipso tradita sit bona. Est autem hæc ipsius definitio: *Scientia est cognitio rei, per causam, per quam res est ita, ut non possit aliter se habere.*

CONCLUSIO

2. *Hæc descriptio scientiæ est bona, sumpta scientia in quarta acceptione.* Hæc est communissima cum Philosopho supra, & probatur, quia omni & soli conuenit, & abique superfluitate explicat eius naturam, quatenus distinguitur ab omni alia re.

Dicitur *cognitio*, quod intelligendum est de cognitione proprie dictæ, quæ est intellectiua, & per hoc distinguitur ab omnibus aliis rebus, quæ non sunt talis cognitio, & conuenit cum omni cognitione intellectiua, ut cum intellecta principiorum, fide, opinione, &c.

Dicitur *rei per causam*, per quod denotatur quod scientia hic descripta debeat esse cognitio habita de aliqua propositione, ex eo quod cognoscatur causa connexionis prædicati, & subiecti talis propositionis, & per hoc distinguitur à fide, quæ est cognitio alicuius propositionis habita, non ex eo quod videatur causa veritatis istius propositionis, sed ex eo quod aliquis dixit talem propositionem esse veram. Distinguitur etiam per hoc, & ab intellectu principiorum, hoc est ab illa cognitione, quam habemus de principiis ob euidentiā ipsorum, seu ob euidenter connexionem primorum principiorum, quam habent ex seipsis independentem ab aliquo medio, ex quo posset inferri; & à scientia à posteriori, qua cognoscitur veritas alicuius propositionis, ex eo quod videatur aliquis affectus, qui esse non posset absque tali veritate, Nam quamvis possit dici quod illa cognitio habeatur per causam, quæ determinat intellectum ad habendam illam cognitionem, tamen non potest dici quod illa cognitio sit cognitio rei seu propositionis cognitæ per causam; v.g. quando aliquis cognoscit terram esse interpositam inter Solem, & Lunam ex eo quod non appareat Luna, non est verum quod cognoscatur terram esse interpositam per causam eius, sed potius per effectum; & hinc patet quod scientia in hac acceptione, & pro ut hic describitur, debeat esse cognitio rei per causam non in cognoscendo tantum, hoc est, quæ sit causa cur cognoscatur res; sed etiam in essendo, hoc est quæ sit causa cur propositio scita sit vera.

Dicitur denique, *ita ut aliter se habere non possit*, per quod denotatur, quod scientia debet haberi per causam talem, ut non possit esse talis causa, quin res scita ita se habeat, quemadmodum scitur aut cognoscitur; & per hoc excluditur error, quo cognosceret, aliquis aliquid per causam, quæ reuera non esset causa; & etiam opinio, quæ cognosceretur res per causam, quæ probabiliter esset causa, sed tamè non esset tam necessaria causa, quin posset propositio cognitæ per illam esse aliter, quam cognosceretur, non obstante illa causa, ut si quis cognosceret quod omnis mater diligit filium, & quod amor filij causet dolorem de morte eius.

Nec sufficit ad scientiā proprie dictam hic descriptam, quod aliquis cognoscatur re per causam huiusmodi, quæ scilicet sit vere à parte rei causa necessaria veritatis propositionis scite; sed debet cognoscere illam esse causam talem, alias posset dubitare de re scita non minus, quam si non esset talis causa. Per hæc patet veritas nostræ conclusionis, ad quam tamen melius percipiendam aliqua obicienda sunt.

3. *Obiicies*